

Magyarország különleges brazil öröksége

Hungary's Unique Brazilian Heritage

Ha február és Brazília, akkor a legtöbb embernek elsőként a riói karnevál, a nagyszabású, látványos, jellegzetesen brazil esemény jut eszébe. Van azonban egy különleges történet és hagyaték Brazíliával kapcsolatban, melyet Magyarországon őrzünk és ápolunk, ám jelentősége ellenére még kevesen ismernek.

A történet 1929-ben kezdődött, amikor Boglár Lajos, a későbbi nemzetközi hírnévű kulturális antropológus megszületett São Paulóban. Édesapja, id. Boglár Lajos diplomata volt, aki 1928-tól 14 éven át vezette São Paulóban a Magyar Királyi Konzulátust. Így fia, ifj. Boglár Lajos (született Luiz Brasil Boglár) Brazíliában nevelkedett. Gyermekkorának egyik legfontosabb eseménye 1939-hez köthető. Édesapja tanulmányutat szervezett a karazsa indiánokhoz (Goiás állam), amelyen a 10 éves fiú nem vehetett részt, mert túl fiatalnak tartották. Ez óriási csalódás volt számára. „Engem, az egyetlen brazilt a családban nem visznek felfedező útra! Zokogtam” – emlékezett vissza. Helyette azonban elmehetett egy ismerős családdal a guarani indiánokhoz, Itanhaembe. Itt találkozott először indiánokkal, s ez döntő élménynek bizonyult. A Brazíliában töltött gyermekkor óriási hatással volt munkásságára és az egész életére, amelyről így vallott: „lényeges dolog, hogy a szívem az brazil. (...) tehát vissza-visszatérek minden évben, de a fejem az európai”.

1942-ben, 13 éves volt, amikor a Boglár családnak haza kellett térnie Brazíliából, mivel a Magyar Királyság (mint a tengelyhatalmak része) hadat üzent a dél-amerikai országnak, így megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok.

Innentől a történet Budapesten folytatódik. 1953-ban Boglár diplomát szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, ahol külön engedéllyel egyetemes néprajz szakon végzett. Ezt követően a Néprajzi Múzeum munkatársa, később a nemzetközi osztály vezetője lett. Tudományos karrierje során 1969-ben a történelem (néprajz) tudományok kandidátusa, 1979-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia főmunkatársa lett. 1999-ben a szociológiai tudományok akadémiai doktorává avatták a Mítosz és kultúra: két eset című munkája elismeréseként.

1990-ben a volt szocialista országok közül elsőként Budapesten Boglár Lajos alapított az ELTE Bölcsészettudományi Karán kulturális antropológia tanszéket, amelyet 1995-ig, nyugdíjba vonulásáig irányított. A korábbi évtizedek bezártsága után, amikor még Nyugat-Európába is nehezen lehetett utazni, megalakult egy tanszék, ahol a diákok távoli népekről, kultúrákról hallgathattak szenvedélyes előadásokat. Sokan el is utaztak ezekre a helyekre terepmunkát végezni. Természetesen Dél-Amerika és azon belül is Brazília hamar kedvelt kutatási területté vált a hallgatók körében. Az úgynevezett Boglár-iskola a kezdetektől fogva egy amerikai típusú antropológiai iskola, ahol az oktatók és a hallgatók alapvetően partnerként tekintenek egymásra. Igazi nyitott szellemi műhely, amely teret ad új kutatásoknak és gondolatoknak a különböző kultúrák megértése jegyében. Mert a lényeg: elfogadni és megérteni a tőlünk különböző kultúrákat, népeket, bárhol is éljenek a világban. A rendszerváltás idején ez a gondolkodásmód tényleg újat jelentett az egyetem falain belül és kívül is.

A tudományos címei ellenére Boglár Lajos szenvedélyes terepkutató maradt, nála mindig az ember állt a középpontban. Kutatásainak lényege, hogy az emberekkel együtt gondolkodott az emberekről és a tudományos kapcsolatot és célokat mindig felülírja az emberi kapcsolat: „Az antropológia szakma és ügy, valahol a szakmát és az ügyet próbáljuk

When it comes to February and Brazil, the first thing that crosses our mind is the Rio Carnival, a grand, spectacular, typically Brazilian event. However, there is a special Brazil-related story and legacy preserved in Hungary, that is still little known despite its importance.

The story began in 1929 in São Paulo with the birth of Lajos Boglár, the later internationally renowned cultural anthropologist. His father, Lajos Boglár Sr. was a diplomat who headed the Royal Hungarian Consulate in São Paulo from 1928 for 14 years, so his son, Lajos Boglár Jr. (born Luiz Brasil Boglár) grew up in Brazil. One of the most important events of his childhood happened in 1939. His father organised a study visit to the Karajá Indians (State of Goiás), but the 10-year-old boy, considered to be too young, could not accompany them. He was devastated. “Me, the only Brazilian in the family, I am left out of expeditions! I sobbed,” recalled Boglár. Instead, he could join a family of his acquaintance to the Guarani Indians, to Itanhaém. That was the first time he met indigenous people, and this was a milestone experience. His Brazilian childhood had a great impact on his work and his entire life: “it is undeniable that I have a Brazilian heart. [...] thus, I return [to Brazil] every year, but my head is European”.

In 1942, he was 13 years old when the Boglár family had to return home, as the Kingdom of Hungary (member of the Axis powers) declared war on Brazil and diplomatic ties between the two countries were cut off.

From that point on the story continues in Budapest. In 1953, Boglár graduated from Eötvös Loránd University, with a special permission to pursue a degree in universal ethnography. After graduation, he began to work in the Museum of Ethnography (Budapest), first as a museologist, later as the Head of the International Division. During his academic career, he attained the Candidate of sciences in the field of history (ethnography) in 1969, and became a senior fellow at the Hungarian Academy of Sciences in 1979. In 1999, he received the Academic Doctor of Sociology title as a recogni-

együtt képviselni” – hangoztatta. 1959–1998 között több alkalommal kutatott Dél-Amerikában. Néhány a legfontosabb kutatásai: Brazíliában végzett terepmunkát a nambikuara, guarani, kajapó és botokudo indiánoknál. Venezuelában a piaroa indiánoknál járt, és egyik fontos kutatása a Francia Guayanában élő wajana indiánokhoz kapcsolódik. Számos törzshöz többször is ellátogatott. Terepmunkáira gyakran kísérte el egy-egy hallgatója is.

1997-ben személyes indíttatásból Boglár Lajos új útkeresésre indult Brazíliába, ezúttal a legdélebbi államba, Santa Catarinába. Az ottani, magát magyarnak valló közösség tagjai magyar tánctanárt kerestek gyermekeiknek és a São Paulo-i főkonzulátustól kértek segítséget, ami már önmagában feltűnést keltett. Id. Boglár Lajos brazíliai tapasztalatairól írt könyvében (1939–43, *Magyar világ Brazíliában*) már említést tett Jaragua do Sul városáról, ahol Veszprémből kivándorolt magyarok élnek, s akiket konzulként látogatott meg. Az ő felkutatásuk volt az út célja, akiket meg is talált Boglár, bár már nem tudott velük magyarul beszélni, mint édesapja a 40-es években. A kutatás eredményeként egy gyermekcsoport jött Budapestre, hogy megismerjék az óhazát és így egy ma is élő kapcsolatot jött létre Magyarországgal.

Terepmunkái nyomán számos publikáció, tanulmány és könyv született. Ezek többsége a dél-amerikai indiánokkal, vallásantropológiával, a mítosz és kultúra kapcsolatával foglalkozik (1965: *Trópusi indiánok között*, 1978: *Wahari*, 1987: *Mariweka*, 2010: *A sámán nyaklánc* posztumusz kiadás). Boglár Lajos terepkutatásai során azonban nemcsak feljegyzéseket, hanem rengeteg fotót, filmet is készített. Még gyermekként az indiánoknál tett első látogatása során is készített fotókat.

tion for his book titled: *Myth and Culture: Two cases*.

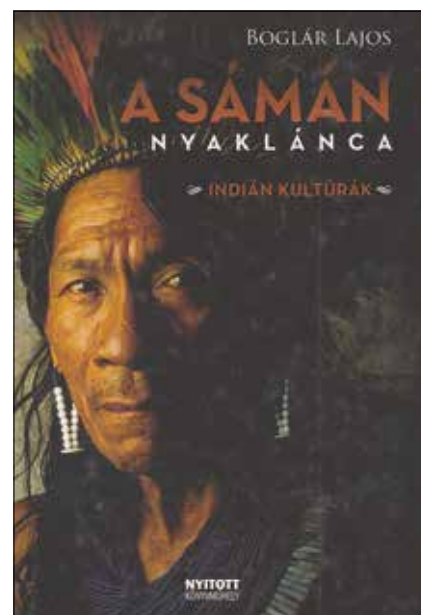
In 1990, Hungary was the first of the post-socialist states to open a Department of Cultural Anthropology at ELTE University's Faculty of Humanities, which was started and headed by Lajos Boglár until his retirement in 1995. After decades of closeness, when travelling was barely possible even to Western Europe, a department was established where students could learn about faraway people, cultures and listen to passionate lectures. Many of them did visit these places to conduct fieldwork. South-America and especially Brazil soon became a popular research area for students. The so-called Boglár school has always been an American-type anthropological school, where teachers and students consider one another as partners. It is a truly open-minded alma mater, leaving space for new research and new thoughts to understand different cultures. Because accepting and understanding other cultures, other people wherever they live really counts. During the years of Hungarian political change, this mentality was indeed revolutionary inside and outside of the university.

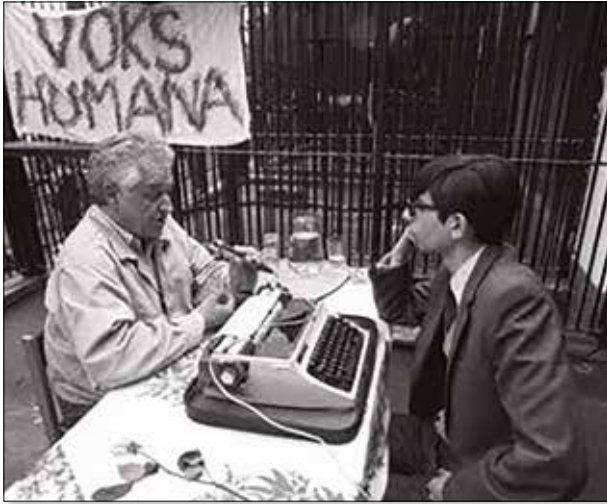
Despite his academic titles, Lajos Boglár remained a passionate field researcher, always focusing on humans. The essence of his research was to think about people together with them and that human relations always override academic relationships and objectives. “Anthropology is a profession and a mission, and we try to represent both at the same time,” he claimed. Between 1959 and 1998, he researched in South America several times. Some of his most important expeditions: in Brazil, he conducted fieldwork at the Nambikwara, the Guarani, the Kayapó

and the Botocudo Indians; in Venezuela, he visited the Piaroa Indians and one of his main research projects concerns the Wayana Indians living in French Guiana. He visited several tribes on numerous occasions, some of his students often joined him for fieldwork.

In 1997, by personal motivation, Lajos Boglár departed on a new expedition, this time to the southernmost state of Brazil, to Santa Catarina. There lived a community, claiming to be Hungarian, who sought a dance instructor for children and asked the Consulate General of Hungary in São Paulo for help, which was striking in itself. In his book about his Brazilian experiences (*A Hungarian world in Brazil, 1939-43*), Lajos Boglár Sr. had already mentioned the city of Jaraguá do Sul, where Hungarians, emigrated from Veszprém lived and whom he had visited as a consul. The goal of Lajos Boglár Jr.'s journey was to find this community and although he succeeded, he could not communicate with them in Hungarian, unlike his father in the '40s. As a result of the expedition, a group of children visited Budapest to get to know the “old homeland”, thus a relationship, still active today, was established.

His fieldworks gave rise to various publications, studies, books, most of which are about South American Indians, the anthropology of religion and the relation between myth and culture (*Among Tropical Forest Indians*, 1965; *Wahari*, 1978; *Mariweka*, 1987; *The Necklace of the Shaman* – posthumous edition, 2010). Beside the notes, Lajos Boglár also took plenty of photos, made many films during his fieldworks. Even as a child, he took some pictures, when first visiting indigenous tribes. His talent in film-making revealed itself at

Filmes tehetsége már pályája elején, a Néprajzi Múzeumban megmutatkozott. Először Magyarországon forgatott néprajzi filmeket, 1962-ben pedig elkészült első dél-amerikai filmje: „Brazíliai indiánok között” címmel. Érdeemes megemlíteni az „Apropó civilizáció” című ismeretterjesztő filmet is, amelyet 1993-ban Kepes András televíziós személyiséggel közösen készített. Az emlékezetes film a Francia Guayanában élő wajana törzs főnökének budapesti látogatását mutatta be, mint a kultúrák találkozásának egy kivételes momentumát. Utolsó filmje a már említett Jaragua

the beginning of his career, in the Museum of Ethnography. At first, he shot ethnographic films in Hungary, then, in 1962, he made his first South American film titled *Among Brazilian Indians*. Another film worth mentioning is *Apropos of civilisation*. This memorable documentary was made in 1993, with TV presenter András Kepes on the Wayana tribal chief's journey to Budapest as a special moment of cultural contact. His last film, *The disappearing stream* has resurged was made in 1998, within the aforementioned Hungarian community in Jaraguá do Sul, immortalizing their exciting Hungarian tradition-making movement.

Lajos Boglár collected and brought home an incredible amount of artefacts from each fieldwork. His collections are preserved in divers European museums, he has a permanent Amazonia exhibition in Tatabánya (Hungary). The most famous in Budapest was the ethnological exhibition titled From ancient societies to civilisation in the Museum of Ethnography, prepared with Csaba Ecsedy. However, Lajos Boglár also kept a valuable collection at his home – which was “adopted” by his students and friends after his death. With the help of donations, the Symbiosis

do Sul-i magyarok között készült 1998-ban „A búpópaták felszínre tört” címmel, megörökítve az ottani izgalmas magyar hagyományteremtő mozgalmat.

Boglár Lajos kutatásai során elképesztő mennyiségű tárgyi anyagot gyűjtött és hozott haza terepmunkáiról. Gyűjteményeit számos európai múzeum őrzi, amazóniai tematikájú állandó kiállítása Tatabányán látható.

Budapesten a legismertebb a Néprajzi Múzeumban Ecsedy Csabával készített, etnológiai kiállítás volt: Az őstársadalmaktól a civilizációkig címmel. De komoly gyűjtemény volt Boglár Lajos otthonában is, melyet halála után tanítványai, barátai „fogadtak örökbe” egy akció keretében. A Szimbiózis Kulturális Antropológiai Alapítvány a felajánlott támogatások segítségével megvásárolta a tárgyakat az örökösöktől, majd azokat a Néprajzi Múzeumnak ajándékozta. 2014-ben „Tollvarázs” címmel kiállítás nyílt ezekből a tárgyakból, amelyek végül egy magyar köz-

Cultural Anthropology Foundation purchased the items from the inheritors and then gave them to the Museum of Ethnography. These items, remaining in Hungary, thus enriching a Hungarian public collection, were displayed in 2014 within the framework of Charming feathers exhibition.

Struggling with a long-term illness, Lajos Boglár died in 2004 shortly before his 75th birthday, passing his internationally recognized and extremely abounding legacy on to posterity. Under the direction of its associate professor, Csaba Prónai, the Department of Cultural Anthropology continues to preserve and carry on his academic legacy and mentality. Today, the Department falls under the Faculty of Social Sciences at ELTE, where a Master's degree in cultural anthropology can also be obtained in English. The third class started last year with students from all corners of the world. Thus, the Boglár school set off from Budapest and even if it may not conquer the whole world yet, its philosophy and educational heritage do reach more and more people internationally. In 2019, Richárd Papp, associate professor at the Department, travelled to South America following Boglár's steps to explore the original fields. In Brazil,

gyűjteményt gyarapítanak, s nem kerültek külföldre.

Boglár Lajos 2004-ben, rövidebb 75. születésnapja előtt, hosszú betegség után halt meg, az utókorra hagyva egy nemzetközileg is elismert és rendkívül gazdag örökséget. Tudományos hagyatékát és szellemiségét ma is őrzi és folytatja a kulturális antropológia tanszék, Prónai Csaba egyetemi docens vezetésével. A szak immár az ELTE Társadalomtudományi Kar berkein belül működik, ahol angol nyelven is szerezhető mesterfokozatú diploma kulturális antropológiából. Tavaly indult a harmadik évfolyam, ahova a világ legkülönbözőbb pontjairól járnak hallgatók. Így a Boglár-iskola Budapestről elindult, ha még nem is világhódító útjára, de filozófiája, tanulmányi öröksége nemzetközileg egyre több emberhez eljut. A tanszék oktatója, Papp Richárd egyetemi docens 2019-ben Boglár kutatásait követve újra Dél-Amerikába utazott, hogy felkeresse az eredeti terepeket. Brazíliában Paula Morgado antropológus, a São Pauló-i egyetem oktatója Boglár nyomán a wajana indiánokat kutatja.

Boglár Lajos különleges öröksége él és sokaknak ma is útmutatást nyújt.

Mosdóczy Krisztina,
kulturális antropológus,
Boglár Lajos egykori tanítványa

Paula Morgado, anthropologist and professor at the University of São Paulo carries out research on the Wayana Indians, pursuant Boglár's research.

The special legacy of Lajos Boglár lives on and provides guidance to many still today.

Mrs. Krisztina Mosdóczy
cultural anthropologist
Lajos Boglár's former student
Translated from Hungarian
by Gabriella Zeman